

створюють казус і конфлікт. Третє – неадекватне позиціонування конституційного контролю, що виявляється насамперед у неякісно сконструйованих повноваженнях. В одних випадках їх занадто, в інших недостатньо, а в цілому наявні повноваження дозволяють легко «використовувати» конституційний контроль у вузько політичних цілях. В кінці-кінців, подібного роду неузгодженості, надзвичайно сильно впливають на автономний статус органу конституційного контролю, а точніше, належна автономія не забезпечується. Як бачимо, можна зробити очевидний висновок – проблеми конституційного контролю в трансформаційних державах, це практично завжди проблеми пов'язані з його неякісною інсталяцією та неадекватним позиціонуванням помножені на неякісні та суперечливі конституції та загальне законодавство.

Як показує досвід країн, що трансформують свої правові системи шляхом вестернізації, імплементація та функціонування конституційного контролю зіштовхується з рядом проблем. До першої групи можливо віднести проблеми пов'язані з неадекватною інсталяцією конституційного контролю в державний механізм. Це виявляється насамперед в недостатній або навпаки гіпертрофованій компетенції. Як приклад, можна навести Білорусь, Україну Казахстан – де об'єм компетенції через вказаний чинник, змінювався. Друга група проблем, є наслідком відсутності правової держави в даних країнах як системи, коли деякі її принципи (законність), не діють або діють не в повній мірі. Як наслідок належна робота таких орган утруднюється, або стає неможливою. В результаті цього виникають проблеми типу реалізації рішень подібних органів. І третя група проблем функціонування, має фундаментальний характер, оскільки пов'язана з неналежною реалізацією принципу розподілу влад, та системи стримувань і противаг, що призводить до надзвичайно гострих конфліктів з іншими гілками влади. Причому гострота конфлікту може бути настільки сильною, що це може закінчитись припиненням функціонування таких органів (РФ).

Список використаної літератури

1. Ваславский Я. И. Конституционные условия для демократии: сравнительный анализ / Я. И. Ваславский. – М. : МГИМО-Университет, 2008. – С. 5.
2. Gwartney J. Economic Freedom of the World: 2002 Annual Report / James Gwartney, Robert Lawson, et al. – Washington, DC: Cato Institute, 2002.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2011 р.

I. D. Slidenko

CONSTITUTIONAL CONTROL FROM POSITIONS OF UNIVERSALIZMU

This article deals with the analysis of the institute of constitutional control as universal category. The characteristics of constitutional control in the post-Soviet countries are investigated in this context.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

УДК 352

М. О. Баймуратов

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАГАЛЬНИЙ СПАДОК ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ТА ВАЖЛИВИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО СВІТОВОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

У статті досліджуються процеси становлення місцевого самоврядування в якості загального спадку людської цивілізації та важливого феномену сучасного

світового конституціоналізму, аналізуються актуальні проблеми становлення місцевого самоврядування в Україні.

Ключові слова: *місцеве самоврядування, конституціоналізм, становлення місцевого самоврядування.*

Постановка проблеми. Місцеве самоврядування (далі – МСВ) у сучасному світі виступає як складний і багатоплановий соціальний феномен і правовий інститут, який знайшов своє закріплення в конституціях переважної більшості держав-членів міжнародної спільноти. Проте, не дивлячись на конституційну легалізацію МСВ, має місце амбівалентний підхід до нього з боку держави, який знаходить свій прояв в наявності постійної дихотомії «централізація – децентралізація» по відношенню до компетенційних повноважень його суб'єктів і органів. Слід зазначити, що сучасні спроби деяких суб'єктів законодавчої ініціативи держав, зокрема інститутів Президента і Уряду, до централізації відмічених повноважень, шляхом внесення змін і доповнень до чинного національного законодавства про МСВ, стимулюють процеси нівелювання місцевої демократії і призводять до побудови «декоративного», «слухняного» та «позитивно передбаченого» для держави інституту локальної демократії, а у підсумку, до його згортання та ліквідації.

Уявляється, що такі спроби приречені на провал, бо само МСВ, будучи загальною історичною спадщиною людства, в процесі свого розвитку і досвіду у взаєминах з центральною владою придбало настільки важливе значення для громадянського суспільства, що центральна влада, рано чи пізно, але відступає перед його рішучістю функціонувати на території держави в повному і належному обсязі. Природа цього явища криється в історичному корінні МСВ. Адже з'явилося воно задовго до державності ще в первісному соціумі в рамках первісної общини, поява якої пов'язана з екзистенційними (життєвими) домінантами необхідності колективного існування і функціонування людей перед зовнішніми погрозами. Потім МСВ формується в грецьких містах-полісах, де з'являються перші структуровані елементи і інститути публічної влади (міський парламент, чиновники, глава міста-держави, армія, громадяни тощо), які стають прообразом державних інституцій і, фактично, передвісником державності. Діяльність римських муніципій підсилює колективістські публічні засади і вже в епоху феодалізму з'являється Магдебурзьке право, як класичний прообраз парадигми сучасної локальної демократії. Український досвід самоврядування Запорізької Січі, а також земських та інших установ, в період знаходження України у складі Російської та інших імперій та держав, закріпив МСВ на рівні суспільної самосвідомості і ментальності народу України.

Розглядаючи феномен «сучасний світовий конституціоналізм» з погляду його ролі і місця в системі соціальних явищ, слід зазначити, що он органічно корелює з концепцією і телеологічними домінантами локальної демократії. Дійсно, якщо категорія «сучасний конституціоналізм» володіє відносною самостійністю і визначається як «специфічне політико-правове явище, яке включає в якості структурних складових елементів ідейну доктрину, чинне законодавство і юридичну практику» [1], що властиві одній державі, то категорія «сучасний світовий конституціоналізм» транспонує ці критерії на глобальний рівень, перетворюючи їх на мегатренд сучасного розвитку правової демократичної і конституційної державності. Слід вказати, що ці ж ознаки в своєму структурному аспекті, але тільки інтерпретовані на локальний рівень функціонування соціуму, з урахуванням територіальної дії і загального значення останнього для становлення і функціонування держави, дає нам МСВ. Воно виступає важливою складовою частиною конституційної доктрини, чинного конституційного законодавства і юридичної практики конкретної держави і у

результаті, на глобальному рівні, виступає феноменом сучасного світового конституціоналізму.

Разом з тим, необхідно відзначити відповідну автономність МСВ в рамках сучасного конституціоналізму, тобто і в рамках загальної конституційної доктрини, чинного конституційного законодавства і юридичної практики. Це обумовлено наявністю в МСВ свого специфічного суб'єктно-об'єктного складу і достатньо широкого круга специфічних соціально-правових відносин. Проте ця специфіка не є антагоністичною загальному елементному складу і змістовному навантаженню конституціоналізму, а органічно його доповнює і розвиває. Підтвердженням чому є позиція І. М. Степанова, який, визначаючи великий потенціал конституціоналізму, пропонував розуміти під ним систему уявлень про загальнодемократичні, загальноцивілізаційні політико-правові цінності державно-організованого суспільства [2].

Розглядаючи конституціоналізм з позицій його структурованості (блоковості) в онтологічному розумінні, В.Т. Кабишев і Т.М. Пряхіна, пропонують розуміти під ним верховенство і визначальну роль конституції в правовій системі, пряму дію конституції в конституційній регламентації державного ладу і політичного режиму, конституційне визнання прав і свобод людини, правовий характер взаємин громадянина і держави [3]. Таким чином, обидві доктринальні позиції обкреслюють конституційно-правовий простір, в який входить МСВ в якості основної форми локальної демократії територіальних співтовариств, і одночасно зумовлюють його глобальний дискурс і кумулятивний потенціал.

Сучасна конституційно-правова доктрина займає важливе місце в генезисі МСВ, тому її системно-телеологічний аналіз щодо останнього, дозволяє не тільки розглядати конституціоналізм як ідейно-теоретичну конструкцію, яка об'єднує ліберальні і соціал-демократичні течії, але і як таке явище, що може бути визнане «ідеальним» для творення і створення конституційного ладу, при якому «суб'єктивні права є більш значущими, ніж державні інтереси» [4].

У сучасному міжнародному співтоваристві МСВ є найважливішим елементом конституційного ладу демократичних держав. Його соціальна і правова цінність полягають в тому, що воно фактично являє собою той специфічний рівень представницької і виконавчої публічної самоврядної (муніципальної) влади, яка, з одного боку, бере участь в реалізації завдань і функцій держави на локальному рівні управління, а з іншого – реалізує систему специфічних різномірних і різних у телеологічному сенсі інтересів жителів відповідних територіальних одиниць, що пов'язані з необхідністю організації стабільної життєдіяльності на локальному рівні соціуму і відрізняються від інтересів держави, але, в той же час, ним не суперечать.

Держави з традиційно розвиненою демократією достатньо давно визнали переваги МСВ і відвели йому особливе та важливе місце в структурі національного і світового конституціоналізму. Це було обумовлено, в першу чергу, тим, що на національному рівні на органи місцевого самоврядування, які найтісніше пов'язані з населенням, була покладена відповідальність за вирішення практично всіх проблем локального характеру: житлового і комунального господарства, розвитку сфери послуг, екології, створення локальних систем освіти, охорони здоров'я, транспортної інфраструктури тощо. Все це, практично, розвантажило державну владу і дало їй можливість зосередитися на вирішенні питань загальнодержавного значення.

МСВ набуває важливого значення в умовах розвитку сучасного національного і світового конституціоналізму, тому що саме через повноцінне та дієве МСВ може бути реалізованою найбільш важлива ідея існування і функціонування основних принципів демократії, а саме – безпосереднє здійснення влади народом, точніше населенням відповідної території – жителями відповідних адміністративно-територіальних одиниць

держави. Це здійснюється шляхом вирішення важливих організаційних і організаційно-правових відносин у системі координат «держава (органи державної публічної влади) – місцеве самоврядування (органи і суб'єкти локальної демократії) – територіальне громада (сукупність жителів відповідної території держави) – житель (як член територіального співтовариства і суб'єкт, що функціонує на відповідній адміністративно-територіальній одиниці держави)». Стабільність відносин у вказаній системі координат, зумовлює її існування і має екзистенційне значення для існування не тільки держави як такої, а й для світової спільноти держав.

В результаті цього актуалізується міжнародний аспект локальної демократії в становленні і розвитку сучасного конституціоналізму. Адже створення системи органів локальної демократії на територіях національних держав в міжнародному аспекті стимулювало розробку в рамках міжнародних міждержавних регіональних організацій, зокрема таких як Рада Європи, цілої низки міжнародних угод. Вони включають принципи і норми щодо конституювання та побудови інституту МСВ на території держав-учасників таких угод. Підписання таких угод, які є угодами рамкового характеру, в першу чергу, Європейської Хартії місцевого самоврядування 1985 р. [5], накладає на держави-учасники міжнародні зобов'язання щодо визнання, легалізації, гарантування, охорони і захисту інституту МСВ на своїх теренах. Контроль за виконанням вказаних зобов'язань, здійснюється міжнародною організацією, під егідою якої було підписано угоду, і реалізується в межах механізму конвенційного контролю, який міститься в кожній з угод такого характеру. Об'єктивною причиною створення такого міжнародного механізму є те, що міжнародне співтовариство розглядає МСВ в якості важливого інструменту побудови демократії на рівні держав і могутнього засобу міждержавної інтеграційної співпраці і об'єднання.

Формування МСВ в Україні і на пострадянському просторі виявилось одним з найважчих і суперечливих завдань державного будівництва. На шляху цього процесу стояв і стоїть донині цілий комплекс економічних, фінансових, соціальних, політичних і правових проблем. В першу чергу, вони пов'язані: з тривалим процесом переходу до ринкових реформ; хронічною обмеженістю прибуткової бази і незбалансованістю місцевих бюджетів; розпадом існуючої соціальної інфраструктури, яка субсидувалася із коштів державного бюджету, і різким, істотним зниженням рівня життя населення; падінням його довіри до будь-яких інститутів влади; нарешті, із збереженням рудимента радянської системи – повним дублюванням повноважень місцевих рад різних рівнів, що веде до виникнення подвійної або конкуруючої компетенції і конфліктів, в які повинні регулярно втручатися органи центральної влади.

До важливих чинників, які обмежують і істотно стримують процеси розвитку системи МСВ у вказаній групі держав, відносяться і чинники суб'єктивного характеру, які пов'язані з явною недовірою державних інституцій до МСВ, що призвело до відсутності до цих пір національних моделей його статутарного стану і подальшого розвитку.

Слід вказати, що на формування національної моделі локальної демократії впливають і різні доктринальні позиції щодо телеологічного призначення МСВ, його «компетенційного наповнення», що іноді мають достатньо суперечливий, багаторівневий, а часом носять й антагоністичний характер. Такий стан справ обумовлений тим, що представники конституційної і муніципальної доктрин, а також законодавець в даний час розглядають МСВ в якості: одного з фундаментальних принципів конституційного ладу; однієї з форм народовладдя; специфічної підсистеми публічної влади; форми залучення громадян до участі в вирішенні питань місцевого значення; власне права на місцеве самоврядування; системної організації; різновиду суспільного управління; інституту громадянського суспільства; фундаменту сучасної

філософії прав людини; найважливішого соціально-політичного і соціально правового феномену; важливого конституюючого і інституційного чинника правової державності; суб'єкта міжнародних відносин і такого, що володіє частковою міжнародно-правовою правосуб'єктністю (як квазісуб'єкт міжнародного публічного права – авт.); соціального і територіального простору, де продукуються системні локальні інтереси; соціального простору, де виникають, виявляються, формуються і реалізуються практично всі життєві устремління людини; сфери виникнення і прояву муніципальних прав і свобод особи (людини); сфери реалізації компетенції місцевого самоврядування, його органів, посадових осіб, прав і обов'язків його суб'єктів; сфери реалізації практично всієї системи прав і свобод людини і громадянина; сфери реалізації функцій місцевого самоврядування; сфери реалізації відповідальності суб'єктів місцевого самоврядування тощо [6]. Така різноманітність підходів, при всьому позитивному відношенні до потенціалу локальної демократії, фактично «блокує» інтеграційну і методологічну складові МСВ і не сприяє становленню муніципального права в якості самостійної галузі національного права держав пострадянського простору і держав, що розвиваються.

На наш погляд, повільні процеси становлення сучасної моделі МСВ прямо пов'язані і з суперечливим розвитком процесів децентралізації і деконцентрації державної влади. Саме вони при позитивному і перманентному їх нарощуванні, повинні викликати об'єктивні передумови для реальної легалізації і подальшого розвитку МСВ. Представляється, що закріплення таких тенденцій в законодавстві України і реалізація їх на практиці стануть свідоцтвом того, що наша держава твердо має намір будувати майбутнє на основі демократії, права і гуманізму. В цьому відношенні представляє інтерес позиція з цього питання президентської влади в державі. У січні в 2005 р. Президент України В.А. Ющенко в своїй інавгураційній промові обкреслив найближчу і стратегічну перспективу розвитку МСВ – будівництво України, як держави самоврядних громад [7]. Чинний голова держави – Президент України В.Ф. Янукович у червні 2010 р. реорганізував Фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні в Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні [8], підкреслив тим самим особливе значення місцевого самоврядування в умовах демократичного розвитку держави.

Історичний досвід, разом з тим, свідчить, що завдяки саме МСВ демократія перетворюється на справжнє народовладдя, і лише з визнанням і зростанням прав територіальних співтовариств, які є первинними його суб'єктами, конкретнішими і змістовнішими стають політичні і соціально-економічні права громадян, гармонізуються багатобічні відносини між ними і державою, стійкішою, стабільнішою стає сама держава, а влада, що нею реалізується, набуває демократичних і гуманістичних властивостей. Більш того, на тлі стійкості державно-правових і муніципально-правових механізмів, їх взаємодії, розвивається ефективна державність.

Якісно новим етапом в історії вітчизняного МСВ стала нова Конституція України 1996 р. [9] і прийнятий на її основі Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» 1997 р. [10]. Таким чином конституційна правова держава силою своєї законодавчої влади привернула для реалізації своїх телеологічних домінант суспільні об'єднання жителів адміністративно-територіальних одиниць і включила їх у власний механізм. Слід зазначити, що вказані найважливіші нормативно-правові акти створили надійну і належну нормативну базу МСВ в Україні. На її основі територіальні громади отримали гарантоване державою право і реальну можливість під свою відповідальність або під відповідальність органів і посадових осіб МСВ вирішувати в рамках Конституції і законів України питання місцевого значення (ст. 2 Закону України від 21.05.1997 р.) на благо жителів населених пунктів.

Проте, в сучасний період, в контексті подальшого розвитку і вдосконалення українського і світового конституціоналізму, вирішення питань становлення і організації системи МСВ, компетентної діяльності його суб'єктів і органів, настійно вимагає свого вирішення найскладніший комплекс питань, які безпосередньо пов'язані із становленням громадянського суспільства, здійсненням режиму парламентаризму, захистом прав і свобод людини і громадянина, і мають виходи на інституційні і структуро творчі процеси існування і функціонування української демократичної державності.

Особливу роль грає МСВ у процесах інституціоналізації громадянського суспільства. У цьому аспекті достатньо важливими представляються висновки В.Ф. Сиренка, який вважає, що «громадянське суспільство - це царство інтересів» і «інтерес – мова громадянського суспільства, найперший засіб спілкування між людьми і разом з тим причина дій, яка спонукає людей» [11]. Адже, як відзначає Ю. Панейко, «метою самоврядування може бути будь-який інтерес, який виявляється колективом населення даної території» [12].

Отже, джерела самоврядування, у тому числі і місцевого, лежать в рамках громадянського суспільства. В процесі свого становлення і розвитку МСВ, як матеріальна форма реалізації інтересу територіального співтовариства, легалізується державою і стає репродуцентом територіально-особових і територіально-групових, системних індивідуальних і колективних інтересів, які формуються на локальному рівні в процесі становлення, розвитку і взаємодії громадянського суспільства і демократичної правової держави.

Важливе значення набуває МСВ у якості феномена сучасного світового конституціоналізму і в процесі стимулювання автономії особи, на тлі паралельних процесів розвитку громадянського суспільства і демократичної державності. Вказаний трикутник «місцеве самоврядування – громадянське суспільство – демократична державність» володіє не тільки високим комунікативним потенціалом, але і потенціалом взаємного розвитку – результатом якого є виникнення необхідного компоненту ефективної державності і становлення міцної і сильної держави. Згідно позиції В.О Затонського, сильна держава – це держава, яка може створити раціональну, внутрішньо узгоджену систему правових норм (право), які стимулювали б ініціативу, активність і самоврядування громадян, підвищували б їх роль в управлінні державою, встановлювали б суспільний контроль над діяльністю органів державної влади [13].

Вельми продуктивним в контексті розвитку МСВ є дослідження в рамках конституційної теорії співвідношення таких понять як «правовий статус особи» і «державна доцільність». Якщо розглядати дані соціально-правові категорії в якості особливих систем, тобто таких, що володіють специфічними ознаками і властивостями регулятивних, то можна констатувати, що вони прямо впливають на міру свободи і об'єктивно спрямовані на стимулювання правомірної, творчої активності людини. Отже, можна прийти до висновку, що наповнити конкретним життєвим змістом конституційні положення про те, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» і «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» (ст. 3 Конституції України), і включити ці тези в теорію і практику сучасного конституціоналізму, можливо тільки у разі відмови від традиційного підходу, що виражається у підпорядкуванні прав і свобод індивіда інтересам суспільства і держави. Це набуває особливо важливого значення для конституювання локальної демократії, тому що, на думку Р.О. Ромашова, загальнодержавні інтереси (власне, «державна доцільність») складаються з сукупності прав і свобод індивідів, які саме створюють державу [14]. Така система, якщо вона є реалізованою на практиці, означає юридичне

закріплення поняття суверенітету особи, який на індивідуальному рівні виступає аксіологічною та гносеологічною передумовою МСВ.

У сучасних умовах значно зростає роль МСВ в інноваційних державно-творчих процесах, які відбуваються в державах і на міжнародній арені. Тут воно виступає в якості одного з основних елементів демократичної державності, заснованої на ідеї парламентаризму. Територіальним громадам і сформованим ними органам МСВ об'єктивно властиві зовнішні і деякі внутрішні риси народовладдя і народного представництва. Ця особливість розповсюджується і на парламентаризм, в практичному формуванні і реалізації рішень якого, населення територій бере безпосередню участь.

Разом з тим, в рамках суспільства і держави МСВ грає роль інтегруючого чинника. Територіальні громади, особливо за умов визнання їх прав державою, стають об'єктивно зацікавленими в її єдності і цілісності, стабільності і передбаченості здійснення державної влади. Це обумовлюється тим, що тільки в умовах державної організації суспільства цим територіальним співтовариствам (асоціаціям) людей можуть бути гарантовані постійність, розвиток, визнання, пошана, гарантії і захист їх статусу, можливість підтримки на належному рівні соціальних стандартів і правопорядку.

Багатогранна роль МСВ виявляється й у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина. Бо саме в його рамках на локальному рівні формування і функціонування соціуму йдуть складні і перманентні процеси становлення і активізації громадянської і особової активності кожного з членів співтовариства, випробовуються гіпотетична можливість і рівень їх самодіяльності на рівні мікро-, мезо- і макросоціуму, формується, структурується, функціонує і реалізується їх світогляд. У цих же рамках формується і діє, завдяки муніципальній демократії, локальна система безпеки людини. Її створення має на меті забезпечення реалізації кожним жителем повсякденних потреб існування і функціонування в межах локального соціуму і на рівні держави. Зазначені потреби мають системний вихід на всі групи і рівні прав, свобод і обов'язків людини і громадянина [15].

Важливою ознакою МСВ, як феномена сучасного світового конституціоналізму, є його інтеграційно-моделююча роль у вирішенні національно-етнічних проблем. В умовах існування багатонаціональної України саме МСВ виступає вірогідною або найбільш прийнятною формою і простором здійснення національно-культурної автономії, тобто воно направлено сприяє використанню по праву національними меншинами своїх культурних традицій, мови, релігії, других національних устремлень. Не надаючи нікому національних привілеїв, воно, з одного боку ефективного захищає і реалізує права і свободи громадянина і людини, а з іншого - виступає могутнім чинником, який перешкоджає відцентровим тенденціям, здатним викликати роздроблення єдиної держави.

Висновок. У всіх аспектах функціонування МСВ основну роль грає територіальне співтовариство (громада, спільнота). Це: а) локальний колектив; б) яке виступає первинним суб'єктом МСВ; в) воно же, по суті, є його первинним об'єктом, тому що саме на таке співтовариство, на забезпечення його інтересів, які фактично продукує саме таке співтовариство, спрямована діяльність органів МСУ, які, у свою чергу, формуються цими ж територіальними співтовариствами. Таким чином, територіальне співтовариство трансформується у важливіший суб'єкт конституційного права, навколо якого постійно відбуваються екзистенційні і динамічні самоврядні і державотворчі процеси.

В рамках сучасного світового конституціоналізму саме через призму функціонування муніципалізму, який забезпечує якісно новий рівень розвитку і

взаємодії автономії і колективізації інтересів людини на локальному рівні функціонування соціуму, територіальне співтовариство в перспективі розвивається і трансформується у активного продуцента конституційної свідомості і конституційної культури, що виступають телеологічно-стратегічними критерійними ознаками ідеології національного і світового конституціоналізму.

Сучасні умови становлення, розвитку і реалізації сучасного національного і світового конституціоналізму, процеси становлення правової демократичної державності на пострадянському просторі, переходу її на ринкові принципи організації суспільства і держави, активізують і об'єктивують питання про вибір найбільш ефективних форм самоорганізації і самоврядування населення на локальному рівні – за місцем проживання.

Тому створення національної моделі МСВ за допомогою вибору оптимальних форм таких самоорганізації і самоврядування населення, додасть не тільки нове дихання телеологічній домінії в розвитку державності, але і дасть реальний вихід особистому і колективістському потенціалу населення держав-членів світової спільноти, здатним забезпечити усунення багатьох кризових явищ в житті суспільства і держави, додасть їм додаткові стимули для розвитку і вдосконалення.

Список використаної літератури

1. Ромашов Р.А. Современный конституционализм: вопросы истории и теории / Р. А. Ромашов. – СПб.: Санкт-Петербургская акад.. МВД России, 1998. – С. 5.
2. Степанов И.М. Социалистический конституционализм: сущность, опыт, проблемы / И. М. Степанов // Советское государство и право. – 1987. – № 10. – С. 4.
3. Кабышев В.Т. Теоретические проблемы российского конституционализма / В. Т. Кабышев, Т. М. Пряхина // Вестник Саратовской государственной академии права. – 1995. – № 2. – С. 32.
4. Ромашов Р.А. Указ. соч. – С. 12.
5. Європейська Хартія місцевого самоврядування. – РЄ, 1985.
6. Баймуратов М. М. Місцеве самоврядування як суб'єкт компетенції: до визначення парадигми повноважень / М. М. Баймуратов // Порівняльно-правові дослідження. – 2008. – № 2. – С. 120.
7. Див.: Ми будемо нацією самоврядних громад : з виступу В. Ющенко на Майдані Незалежності в Києві 23 січня 2005 р. в день інавгурації Президента України // Воля-регіон. – 2005. – Січень, № 1 (35). – С. 1.
8. Про Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні : указ Президента України від 24.06.2010 р. № 723/2010 // Ресурс доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/11962.html>
9. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
10. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.97 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
11. Сиренко В.Ф. Интересы – власть – управление / В. Ф. Сиренко. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 16.
12. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування / Ю. Панейко. – Мюнхен, 1963. – С. 132.
13. Затонский В. А. Эффективная государственность / В. А. Затонский. – М. : Юристъ, 2006. – С. 142.
14. Ромашов Р.А. Указ. соч. – С. 13.
15. Баймуратов М. О. Локальна система захисту прав людини в Україні: сутність та становлення / М. О. Баймуратов // Юридична освіта і правова держава (до 150-

річчя юридичного інституту ОДУ) : зб. наук. пр. – Одеса, 1997. – С. 96–97.
Стаття надійшла до редакції 10.03.2011 р.

M. Baymuratov

**LOCAL SELF-GOVERNMENT AS GENERAL INHERITANCE of HUMAN
CIVILIZATION AND IMPORTANT PHENOMENON of MODERN WORLD
CONSTITUTIONALISM**

In the article, becomings local self-government are probed in quality the general inheritance of human civilization and important the phenomenon of modern world constitutionalism, the issues of the day of becoming of local self-government are analysed in Ukraine.

УДК 342.722

Ю. Ю. Бальцій

**ПРАВО ГРОМАДЯН НА УЧАСТЬ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ:
ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ**

Постановка проблеми. На сучасному етапі побудови правової демократичної держави, однією з форм реалізації народовладдя і одним із найважливіших демократичних інститутів суспільства і держави є місцеве самоврядування.

Створення належних умов щодо реалізації права на участь у місцевому самоврядуванні сприятиме ефективному розвитку не тільки відповідної територіальної громади, а й всієї системи місцевого самоврядування в Україні. Крім того, це тісно пов'язане із проводимою муніципальною реформою та подальшим розвитком місцевого самоврядування як відносно автономної форми публічної (муніципальної) влади. Цим питанням присвячені наукові праці багатьох вітчизняних вчених, таких як М. О. Баймуратов, О. В. Батанов, В. І. Борденюк, О.Л. Копиленко, В. Ф. Погорілко, Ю. М. Тодика, О. Ф. Фрицький та ін., які найбільш гостро обговорюють питання про становлення та розвиток місцевого самоврядування. У той же час стан розбудови місцевого самоврядування в Україні недостатньо досліджений. У цій статті ставиться *мета* розглянути право громадян України на участь у місцевому самоврядуванні.

Викладення основного матеріалу. Одним з вирішальних напрямків соціального розвитку, а також формою адаптації громадян до кризового існування є процес ефективної самоорганізації, зокрема, процес створення громади, всебічне сприяння розгортанню місцевих (у межах вулиці, кварталу, населеного пункту в цілому) ініціатив та інші форми громадської участі. Треба оцінювати цей процес здебільшого як процес таких змін, які відбуваються в особистості, в їх поведінці і ставленні до себе.

Незважаючи на конституційне закріплення територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування, вона, зважаючи на об'єктивні причини, не може і не зможе здійснювати перманентне і цілеспрямоване управління локальними процесами в рамках адміністративно-територіальних одиниць з метою реалізації питань місцевого значення (за винятком форм самоорганізації населення, в рамках яких реалізують свої потреби тільки частина членів територіальної громади). Підтвердженням цьому служать різнорівневі та різноцільові інтереси жителів конкретних населених пунктів – членів територіальних громад, які в межах порівняно великій території (село, селище, місто) без управлінської ланки практично не піддаються координації та іншого управлінського впливу. Звідси набуває об'єктивний характер необхідність формування представницьких органів територіальної громади, які б формувалися самою громадою з